

Загурська І.С. Психологічні особливості образу вчителя у першокласників з низьким рівнем готовності до шкільного навчання / Інна Станіславівна Загурська, Ольга Романівна Ткачук // Психологічні особливості образу вчителя у першокласників з низьким рівнем готовності до шкільного навчання // Прикладні аспекти психології особистісного зростання: Збірник наукових праць студентів та викладачів. – Випуск 2. / За ред. В.О. Климчука, Л.П.Журавльової, Ю.Ю.Дем'янчук. – Житомир, 2017. – С. 65-69.

Інна Загурська
кандидат психологічних наук, доцент
Ольга Ткачук
студентка 6 курсу

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ ВЧИТЕЛЯ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ З НИЗЬКИМ РІВНЕМ ГОТОВНОСТІ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Взаємостосунки вчителя та учнів є центральною проблемою сьогодення та важливим аспектом вивчення у вітчизняній психології. Міжособова взаємодія у навчальній діяльності значною мірою визначає особистісний розвиток школярів. Переважно увага вітчизняних дослідників акцентується на одному з аспектів виокремленої проблеми: уявленнях педагога про школяра (Б.Г. Ананьєв), дослідженні особистісних властивостей вчителя (Н.В. Бурцева), особливостях прояву «Я» вчителя чи учнів (І.С. Бубнова).

Існує необхідність досліджень, які б дозволили проаналізувати психологічні особливості сприймання образу вчителя учнями першого класу, які мають низький рівень готовності до шкільного навчання. Дослідження психологічних особливостей образу вчителя у першокласників проводилось в межах суб'єктно-ціннісного підходу до розвитку особистості (О.Л. Музика). Для отримання емпіричних даних була використана факторна стратегія дослідження. Дані матриці, складені дослідником на основі аналізу результатів дослідження, підлягли факторному аналізу за допомогою комп'ютерної програми Statistica 6.0. Дослідження проходило в декілька етапів.

Перший етап – заповнення спеціально розробленого бланку з незакінченими реченнями, де дослідник фіксував відповіді кожної дитини, що відображали її ставлення до вчителя.

Другий етап – визначення переліку конструктів, які у заповнених бланках зустрічаються найчастіше.

Третій етап – визначений перелік конструктів пропонується кожному досліджуваному, який оцінює рівень їх значимості для себе за 10-бальною шкалою.

Четвертий етап – дослідник складає матрицю (в стрічках – учні, у стовпчиках – оцінки учнів за рівнем значимості кожного конструкту).

П'ятий етап – факторний аналіз та інтерпретація отриманих даних.

Проаналізуємо структуру образу вчителя в учнів, які на початку навчального року мали низький рівень готовності до шкільного навчання.

У результаті факторного аналізу методом головних компонент виділилося 2 фактори, які пояснюють 74,59 % дисперсії.

Найтісніше корелюють з першим фактором (власне складають його основу) конструкти позитивного полюсу «ставить гарну оцінку» (0,67), «гарна» (0,94) та конструкти негативного полюсу «дає нагороди» (- 0,92), «радісна, усміхнена» (- 0,95), що дає підстави, враховуючи семантику цих слів, назвати фактор «особистісні якості». Він пояснює 43,38 % дисперсії.

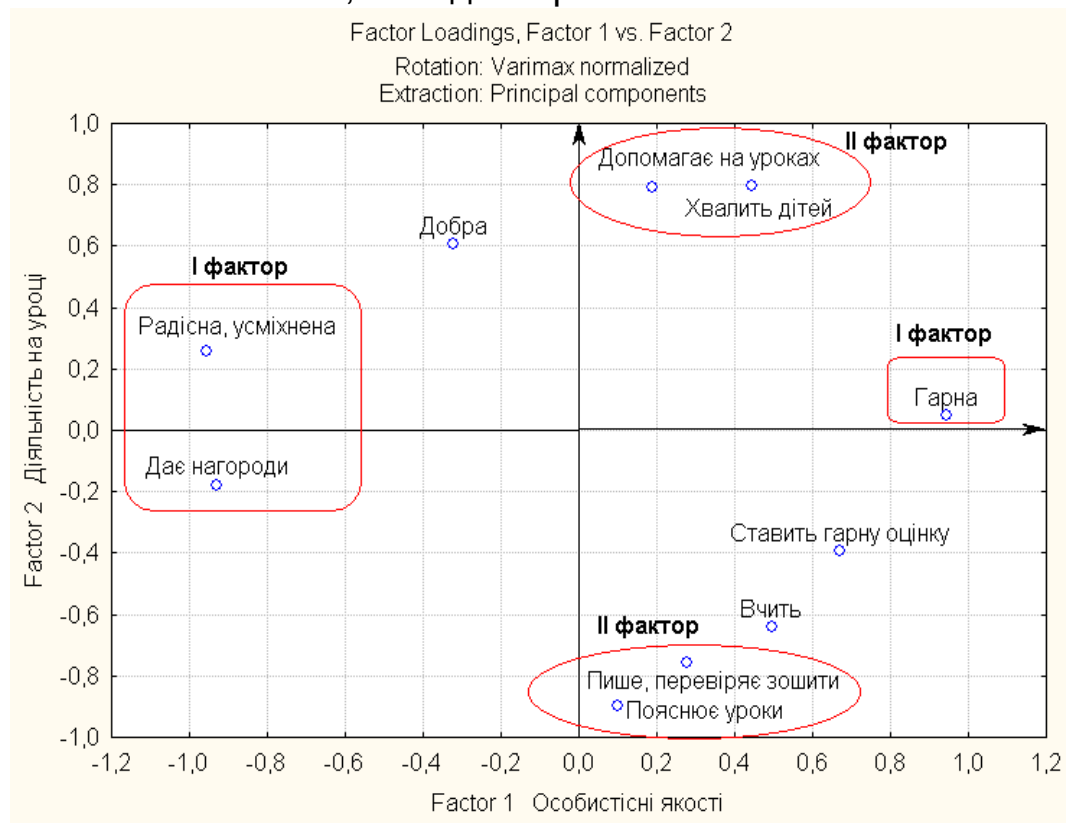

Рис. 1. Факторно-семантичне поле психологічних особливостей образу вчителя у першокласників

Визначення цих конструктів як моральнісних («ставить гарну оцінку», «дає нагороди», «радісна, усміхнена») та діяльнісних («гарна») зумовлене їхнім семантичним значенням для цієї групи досліджуваних.

Показники кореляційних і семантичних зв'язків між деякими аналізованими конструктами свідчать про їх взаємозв'язок та взаємозумовленість. Зокрема конструкти «ставить гарну оцінку» (0,67) та «гарна» (0,94) корелюють на рівні $r = 0,46$, що свідчить про прямий середній зв'язок. Тобто, в першокласників існує думка про те, що якщо вчителька гарна, то вона не завжди дає нагороди учням за певні досягнення, і навпаки.

Конструкти негативного полюсу другого фактора «дає нагороди» (- 0,92) і «радісна, усміхнена» (- 0,95) взаємопов'язані між собою та корелюють на рівні $r = 0,80$, що свідчить про сильний прямий зв'язок. Іншими словами, першокласники з низьким рівнем навчальної успішності вважають, що якщо вчителька радісна та усміхнена, то вона дає дітям нагороди, і навпаки, коли вчителька винагороджує їх за навчання, то вона радіє та посміхається, так як пишається своїми учнями.

Розташування на різних полюсах проаналізованих двох груп конструктів є ознакою певної конфліктної неузгодженості, з одного боку, між уявленнями дітей про зовнішність вчителя, його вміння поцінувати учнівські досягнення та, з іншого боку, про емоції педагога та його вміння заохочувати учнів.

Другий фактор (31,21 % дисперсії) складають моральнісні конструкти «хвалить дітей» (0,795), «допомагає на уроках» (0,791) та діяльнісні конструкти «пише, перевіряє зошити» (- 0,75), «пояснює уроки» (-0,89), що розташовані на протилежних полюсах аналізованого фактора. Враховуючи семантику цих слів, фактор можна назвати «діяльність на уроці».

Аналізуючи деякі показники кореляційних і семантичних зв'язків між виокремленими конструктами, можна говорити про їх взаємозумовленість. Зокрема, моральнісні конструкти «хвалить дітей» (0,795) та «допомагає на уроках» (0,791) корелюють на рівні $r = 0,54$, що свідчить про прямий зв'язок середньої сили. Тобто, першокласники вважають, що навіть тоді, коли вчителька допомагає їм на уроках у вирішенні різних завдань, вона повинна хвалити дітей, адже будь-які досягнення учня заслуговують на похвалу.

Діяльнісні конструкти «пише, перевіряє зошити» (- 0,759) та «пояснює уроки» (- 0,89) корелюють на рівні $r = 0,47$, що свідчить про прямий зв'язок середньої сили. Іншими словами, учні розуміють, що якщо вчителька перевіряє зошити, пише на дошці чи в своєму блокноті, то в цей момент вона не завжди може пояснити урок, і навпаки.

Деякі показники кореляційних і семантичних зв'язків між конструктами другого фактора дають змогу побачити, що між ними майже не існує зв'язку та взаємозумовленості. Наприклад,

діяльнісний конструкт «пише, перевіряє зошити» (- 0,759) та моральнісний конструкт «допомагає на уроках» (0,79) корелюють на рівні $r = - 0,73$, що свідчить про сильний обернений зв'язок. Іншими словами, учні вважають, що якщо вчитель пише на дошці чи перевіряє зошити, то він не може допомогти у вирішенні певного завдання, так як він зайнятий.

Розташування на різних полюсах проаналізованих двох груп конструктів вказує на деструктивність у розумінні цінності допомоги, поцінування та професійних обов'язків вчителя.

На основі проведеного дослідження можна зробити такі **ВИСНОВКИ**:

Першокласники з низьким рівнем готовності до шкільного навчання в образі вчителя виділяють взаємопов'язані конструкти моральнісного («радісна, усміхнена», «хвалить дітей», «допомагає на уроках») та діяльнісного («пише, перевіряє зошити», «пояснює уроки») змісту. Наявність моральнісних та діяльнісних конструктів характеризує бажання дітей мати гарні стосунки з вчителем, які розглядаються як основа успішної навчальної діяльності.

Загалом можна виділити таку тенденцію у формуванні образу вчителя у цієї групи досліджуваних: з одного боку, наявність певної конфліктної неузгодженості між уявленнями дітей про зовнішність вчителя, його вміння допомагати, поцінувати учнівські досягнення та, з іншого боку, про емоційну сферу та професійну діяльність вчителя, його способи заохочення. Іншими словами, співвідношення ціннісних конструктів діяльнісного та моральнісного змісту у свідомості першокласників є досить суперечливим, хоча структура образу вчителя включає в себе як моральнісні, так і діяльнісні характеристики.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх аспектів проблеми психологічних особливостей образу вчителя у першокласників. Перспективою подальших досліджень може бути порівняльний аналіз ґендерних відмінностей психологічних особливостей образу вчителя у першокласників на початку та в кінці навчального року.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды. В двух томах. Том II / Ананьев Б.Г. – М.: «Педагогика», 1980. - 288 с.
2. Бубнова И.С. Особенности Я-образа у подростков и его формирование в условиях семейного воспитания // Дисс...канд. психологических наук: 19.00.07 / Бубнова Ирина Сергеевна. - Иркутск, 2004. 160 с.

3. Бурцева Н.В. Педагог новой школы как социокультурный феномен / Н.В. Бурцева // Человек и образование. – 2011. - №4. – С.124-127.
4. Музика О.Л. Основні поняття суб'єктно-ціннісного аналізу розвитку особистості / О.Л. Музика // Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О.Л. Музики. Навчальний посібник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2010. – С. 465-500.